

მარიამ ბაზალი,

საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და
კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი,
ხელმძღვანელი: ასოცირებული პროფესორი ნანა დოლიძე

მსპანური სენი ქართულ კრისაში

რეზიუმე

კორონავირუსის პანდემიამ მსოფლიო ახალი გამოწვევების წინაშე დააყენა. შეიცვალა ჩვენი ჩვეული ყოფა-ცხოვრების წესი. ინფორმაციამ, მით უფრო კი მისმა დროულად მიწოდებაში, განსაკუთრებული როლი შეიძინა ადამიანების ცხოვრებაში.

არავინ ელოდა, რომ 21-ე საუკუნეში, ტექნიკური თუ სამედიცინო პროგრესის პირობებში, შესაძლებელი იყო უხილავ მტერს სამყარო გაეჩერებინა. პანდემიამ გვაჩვენა, თუ როგორი პირობითია ძალაუფლების ვერტიკალი, რა მყიფე შეიძლება აღმოჩნდეს ფუნდამენტი, რომელზეც ადამიანის ყოველდღიური ცხოვრება არის დაშენებული. ჩვენში არსებული შფოთვის ერთ-ერთი მიზეზი უსუსურობის განცდა იყო, მასთან გამკლავების გზებს კი, ყველა ინდივიდუალურად ვირჩევდით. გარდა უმთავრესი მიზნისა, რაც ფიზიკურ გადარჩენას გულისხმობს, საყურადღებოა

ის მენტალური კრიზისიც, რომელიც შექმნილმა ვითარებამ გამოიწვია და კვალი დაგვამჩნევია.

ხშირად გვსმენია და თავადაც ალბათ არაერთხელ გვითქვამს, რომ ისტორია მეორდება. არსებული ფრთიანი ფრაზა არაერთი ფაქტობრივი მოცემულობითაც მყარდება. კაცობრიობის ისტორიაში მომხდარი სხვადასხვა მოვლენა ციკლურია და გარკვეული პერიოდულობით იჩენს თავს. საუკუნე აცილებს 1918 წლის ესპანური გრიპის და 2019 წელს COVID-19-ის ეპიდემიით გამოწვეულ მოვლენებს. სამყაროშიც ბევრი რამ შეიცვალა და მედიცინაშიც, თუმცა მაშინდელ მედიას თუ გადაგავლებთ თვალს, ჟურნალ-გაზეთებში გამოქვეყნებული მასალები უჩვენებს, რომ პანდემიის საინფორმაციო მართვაში დიდად არაფერი შეცვლილა.

1918 წელს ევროპაში გლობალური პანდემია დაიწყო. გრი-

პის ვირუსი ესპანეთში, საფრანგეთში, დიდ ბრიტანეთსა და იტალიაში გავრცელდა. ვირუსის გავრცელების პარალელურად, ევროპაში პირველი მსოფლიო ომი მიმდინარეობდა. ვირუსით 550 მილიონამდე ადამიანი დაინფიცირდა, რაც მსოფლიო მოსახლეობის მესამედს შეადგენდა, და 50 მილიონზე მეტი ადამიანის სიცოცხლე იმსხვერპლა.

მკვლევრები, ესპანური გრიპის ვირუსის აღწერისას ხშირად პარალელს კოვიდ-19-ის პანდემიასთან ავლებენ. ისტორიკოსების თქმით, პანდემიას უმძიმესი შედეგები ჰქონდა, მსოფლიო კი მის დავიწყებას ცდილობდა. ამ მოვლენას მე-20 საუკუნის „მივიწყებულ პანდემიასაც“ უწოდებენ.

კვლევაში წარმოდგენილი იქნება, როგორ ასახავდა ქარ-

თული პრესა 1918-1920 წლებში „ესპანური გრიპის“ გავრცელებით შექმნილ მდგომარეობას. დაავადების აღწერის გაცნობისას და აგრეთვე, იმ რეკომენდაციების გათვალისწინებით, რომლებიც გასულ საუკუნეში ვირუსთან საბრძოლველად იყო გაცემული, შესაძლებელია კორონავირუსთან დაკავშირებული არაერთი მსგავსება დავინახოთ.

ყველაფერი, რაც კაცობრიობის არსებობის განმავლობაში ჩვენს თავს ხდება, თუნდაც თავისი ტრაგიკული შედეგებით, არის ერთგვარი შთავონება ცვლილებებისთვის. საინტერესოა გავიზიაროთ წარსულის გამოცდილება და აწმყოში ვეცადოთ გავაანალიზოთ, რა პროცესების მონაწილე ვართ და რა გამოცდილებას გადავცემთ მომავალ თაობებს.

საკვანძო სიტყვები: ესპანური სენი, ესპანური გრიპი, ისპანკა, ქართული პრესა ეპიდემიის შესახებ, ეპიდემია, კორონავირუსი, COVID-19

რატომ ვიცნობთ მომაკვდინებელ სენს, „ესპანური გრიპის“ სახელწოდებით?¹

ბევრი თვლიდა, რომ ეს ავადმყოფობა ესპანეთში გაჩნდა, სინამდვილეში ეს სახელწოდება მედიას უკავშირდება. 1918 წელს ევროპასა და ამერიკაში კაცობრიობის ყველზე მასშტაბური კატასტროფის შესახებ მედიის საშუალებით ცნობების გავრცელება აიკრ-

¹ History, Evan, why was.

ძალა. ესპანეთი ერთადერთი ქვეყანა იყო, სადაც მედიას ცენზურა არ შეეხო და პირველმა გამოაქვეყნა ცნობები პანდემიის შესახებ.

მეოცე საუკუნის პირველ ნახევარში, ესპანეთი ნეიტრალური ქვეყანა იყო. ის არ გაწვევრიანებულია ევროპის არცერთ სამხედრო-პოლიტიკურ გაერთიანებაში. ესპანეთს არ მიუღია მონაწილეობა არც პირველ და არც მეორე მსოფლიო ომში.²

ომის დროს ცენზურა გრიპის შესახებ ინფორმაციის გავრცელებას კრძალავდა, რათა თავიდან აეცილებინა ომში მონაწილე ჯარისკაცებზე ნეგატიური გავლენა. ესპანურ მედიას კი ავადმყოფობის შესახებ ახალი ამბები თავისუფლად შეეძლო გავრცელებინა, რასაც ესპანეთის მეფის ალფონსო XIII-ის დაინფიცირებამაც შეუწყო ხელი, ის ერთ-ერთი პირველი დაავადდა აღნიშნული ვირუსით.

ესპანური გრიპის პირველი შემთხვევა კანბასში 1918 წლის 11 მარტს სამხედრო ბაზაზე დაფიქსირდა. თუმცა, მეცნიერები ჯერ კიდევ არ არიან შეთანხმებულები, თუ სად გაჩნდა ვირუსი. მისი წარმოშობის პოტენციურ სამშობლოდ საფრანგეთს, ჩინეთს, დიდ ბრიტანეთსა და აშშ-ს განიხილავენ.

რაც შეეხება ამერიკას, დაავადების გავრცელების პრევენციის მიზნით, ზოგიერთმა შტატმა კარანტინი გამოაცხადა. რამდენიმე შტატში პირბადეების ტარება სავალდებულო გახდა. დაიხურა ყველა გასართობი ადგილი. იმავე წლის ოქტომბერში სან-ფრანცისკოში მიღებული კანონის თანახმად, იმ დღეს, როდესაც შტატის მასშტაბით ინფექციებმა 50 000-ს გადააჭარბა, ყველა ვინც არ ატარებდა სახის საფარს, უნდა დასჯილიყო, ფულადი ჯარიმით, 5 დოლარიდან 100 დოლარამდე მერყეობდა, ასევე სასჯელი ითვალისწინებდა 10-დღიან პატიმრობასაც.

ოფიციალური რეკომენდაცია დაუჩინებთ მოითხოვდა: „ატარეთ ნილაბი და გადაარჩინეთ თქვენი სიცოცხლე!“, „ნილაბი 99 პროცენტით იცავს ინფლუენციისგან!“ აღნიშნულ მოწოდებას მხარს უჭერდნენ სარეკლამო კამპანიებიც: „დაიცავით კანონები და ატარეთ დოლბანდი!“.

კამპანიაში მონაწილე ადამიანები ამბობდნენ: „ატარე ნილაბი ან წადი ციხეში!“ როგორც ჩანს, აღნიშნული რეკომენდაციები და სასჯელები მუშაობდა სან-ფრანცისკოში, შემდგომში კი ეს პრაქტიკა გაიზიარეს ამერიკის სხვა შტატებმა. მოწოდებების პარალელ-

² მოდებაძე, ესპანეთის, 2012, გვ. 8.

ლურად შეიქმნა ნიღბების კრიზისი და ამერიკაში ეკლესიებმა და სათემო ჯგუფებმა ნიღბები მასობრივად დაამზადეს.

საინტერესოა, რა ვითარება იყო ვირუსის გავრცელების კუთხით საქართველოში. აღნიშნულის შესახებ ინფორმაციას 1918-1920 წლების პერიოდული გამოცემებიდან ვეცნობით.

ყოველკვირეული გაზეთის „კლდე“ 1918 წლის მე-12 ნომერში ვკითხულობთ, რომ საქართველოში მძიმე სოციალური პირობები იყო, საშინაო თუ საგარეო ომებმა ქვეყანაზე მძიმე ეკონომიკური გავლენა მოახდინა და აღნიშნული მოცემულობა განსაკუთრებულად დაამძიმა ესპანური გრიპის გავრცელებამ:

„ხალხს მოედო ახალი სენი „ესპანიურ სენათ“ წოდებული და მუსრს ავლებს. ძნელია ანგარიშის მიცემა, თუ დღიურად რამდენი იხოცება. ეს სენი ციების სახით ჰკიდებს ხელს და შემდეგ მოუვლელობის გამო სახადად თუ ფილტვების ანთებათ იქცევა და ბევრ მსხვერპლს იწირავს. ამ სენმა ქალაქებში დაიბუდა პირველად და იშვიათი იყო ასეთი ოჯახი, სადაც ოთხი თუ ხუთი ავადმყოფი არ წოლილიყო, ხშირად კი მთელი ოჯახიც და იქამდე მიაღწია, რომ მომვლელს ვეღარ შოულობენ“.³

ავტორის ცნობით, დაავადების გავრცელებას ხელს უწყობს არა მხოლოდ სენის სირთულე, არამედ ის, რომ სოფლებში არ ექცევათ ყურადღება ადამიანებს და ამ ყოველივეში ხაზს უსვამს მთავრობის პასუხისმგებლობას.

„ნურავის ეგონება, რომ ამდენი მსხვერპლი, რასაც ეს სენი იწირავს, მარტო სენის სირთულესა და სიმკაცრეზე იყოს დამოკიდებული. არა, ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა ეძლევა ავადმყოფის მოვლას, რაც სრულებით აკლია ჩვენს სოფლებს. საჭიროება მოითხოვდა მთავრობას მიექცია ყურადღება ამ გარემოებისთვის და რადგან ადგილობრივი ექიმები თავისი კეთილი სურვილით არ ეწევიან დახმარებას სოფლებს, ებრძანებინა მათთვის, ვინც ამაში ვალდებულია. ფიცხელი ზომები მიიღონ სანამ ჯერ კიდევ არ დაგვიანებულა და სენს ჩვენი სოფლები არ გაუპარტახებია“.⁴

1919 წლის „სახალხო კალენდარში“ ვკითხულობთ: „როგორც ევროპაში, ისე საქართველოს ქალაქებსა და სოფლებში მოდებულა სენი, რომელმაც თავისი სწრაფი გავრცელებით, ყველას თავ-

³ კლდე, #12. 1918. გვ. 4.

⁴ იქვე, გვ. 4.

ზარი დასცა“.⁵

ცნობილი ხდება, რომ ეპიდვითარებასთან გასამკლავებლად შედგა „ექიმთა თათბირი“. მათი დასკვნის მიხედვით, ეს არ იყო რამე ახალი სენი, არამედ გავრცელებული ავადმყოფობა არის ცნობილი ინფლუენცია, რომელსაც მიღებული ჰქონდა ეპიდემიური ხასიათი.

ასევე ვეცნობით, თუ რა რეკომენდაციებს გაცემდნენ მედიკოსები გასულ საუკუნეში, აღნიშნულ სენთან დაკავშირებით:

- უნდა ვერიდოთ ოჯახებში სიარულს, სადაც ინფლუენციით ავადმყოფი იმყოფება.
- როდესაც ავადმყოფთან გვიხდება ყოფნა, მისი სენი ჩვენც გადმოგვედება თუ თვითონ ავადმყოფს ან მის ტანისამოსს შევხებით და მაშინვე არ გავიწმინდეთ ხელები ისეთი სითხით, რომელიც სპობს ინფლუენციის ბაქტერიას, ან არ დავიბანეთ ხელები საპნით.
- საჭიროა თავი შევიკავოთ და თეატრებსა და კინემატოგრაფებში არ ვიაროთ, ვინაიდან ამ ადგილებში ბევრი ხალხი გროვდება და რასაკვირველია მათში ინფლუენციით ავადმყოფებიც იქნებიან.
- მორჩენის შემდეგ, როდესაც სიცხე დაიწევს, 3-4 დღეზე ადრე გარეთ გამოსვლა არ შეიძლება.⁶

ესპანური გრიპით გამოწვეულ ვითარებაზე ვკითხულობთ გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“ 1918 წლის ნომერში:

„საქართველოში ინფლუენცია ქალაქად და სოფლად სასტიკად არის მოდებული. ოჯახი არ არის, რომ ამ ხანად ავადმყოფი არ იწვევს, ან არ ჰყოლოდეს ახლო წარსულში. სიკვდილის პროცენტიც შესამჩნევად დიდია. სიღნაღის სამაზრო ერობის გამგეობის თავმჯდომარემ გადმოგვცა, რომ ქიზიყში ორი კვირის განმავლობაში 240 კაცი მომკვდარა“.⁷

აღსანიშნავია, რომ კვლავ ხაზგასმულია ექიმისა და მედიკამენტების პრობლემა, არასათანადო ყურადღება და დამოკიდებულება სოფლებში არსებული ვითარების მიმართ.

„სოფელს არა ჰყავს ექიმი, არა აქვს წამალი და არ მოეპოვება თითქმის არავითარი დახმარება. პროვინციაში ძალიან ცოტა

⁵ სახალხო, 1919, გვ. 118.

⁶ იქვე, გვ. 120.

⁷ საქართველოს, 1987. გვ. 3.

ექიმი. ყველას ქალაქ ადგილას მოუყვრია თავი. პროვინციის აფთიაქში ქინაქინა და სასაქმებელი ზეთიც კი არ მოიპოვება. ქალაქ ტფილისში კი მომმარაგებელ კომიტეტის საწყობებში წამალი და სხვა საჭირო საქონელი არის, მაგრამ იქიდან ცოტა რამის გამოტანა რომ მოინდომოთ ბევრი კანცელარიის ნახვა დაგჭირდებათ და ბოლოს მაინც ვერას მიიღებთ“.⁸

1920 წლის „სახალხო საქმეში“ გამოქვეყნებულ წერილში ვკითხულობთ, რომ მოსახლეობა დახმარებას ითხოვს. „ისპანკამ“ იმსხვერპლა მოსახლეობის დიდი ნაწილი: „ეს როგორც მოსალოდნელი იყო მცხოვრებთა უღარიბეს ნაწილს დააწვა. ამ უბედურებას აორკეცებს ის, რომ მთელს ხუთ სოფელში არც საავადმყოფო, არც ექიმ-ფელშერი არ მოიპოვება. ჭირში მყოფი მოძმეები თავის მიერ არჩეული სამაზრო ერობისგან მოელის და კიდევაც მოსთხოვს შველა-დახმარებას. ერობა ვალდებულია ყურად იღოს ჩვენი ხმა დაეხმაროს უპატრონოდ მიტოვებულს კუთხეს“.

ესპანურ გრიპთან დაკავშირებით პოეტური ნამუშევარი გვხვდება იუმორისტულ ჟურნალში „ემშაკის მათრახი“. როგორც ჩანს, უმძიმეს და ტრაგიკულ ვითარებაშიც კი, დამცინავი დამოკიდებულება სიკვდილის მიმართ, საზოგადოებისთვის ერთგვარი თერაპიაა.

„შიმშილ-სიცივე, ციებ-ცხელება,
სურდო, სახადი, ინფლუნცია,
ფილტვის ანთება დღეს შეკავშირდნენ
და შექმნეს ერთი კოალიცია.
მყის თავმჯომარედ დასვეს ისპანკა,
გადასცეს მთელი ძალაუფლება,
და რაც გვეწვია, მკაცრობს, მბრძანებლობს,
დაიწყოს ხალხის მუსგრა, აკლება,
დღეს ანგარიში არ აქვს მის მსხვერპლსა,
მრავლად გაწყვიტა ქალი, კაცია,
ვინ იცის, რამდენ სასარგებლო პირთ
უდროოდ უყო ლიკვიდაცია;
გოდებს ქალაქი, მოსთქვამს სოფელი,
გაქრა ქეიფი, გაქრა ლხინები,
სადაც არ წახვალ, გლოვა, ზარია,
სჩანს კუბოები, ბალდახინები.
დღეს აფთიაქებს და მეკუბოებს,

⁸ საქართველოს, 1987. გვ. 3.

ულიმის ბედი, დაუდგა დარი,
ველარ აუდის საქმეს ვერც ერთი
და ჩაიმსაქნეს ოხრად ქანქარი“.⁹

1918 წელს ვირუსთან გასამკლავებლად არ არსებობდა ვაქცინა, მისი გავრცელების პრევენცია კი დაახლოებით იმავე მეთოდებით ხდებოდა, რასაც COVID-19-ის პანდემიის დროს ვიყენებდით. 100 წლის წინანდელი, პერიოდული პრესა, არის ერთგვარი პასუხი, კონსპირაციული თეორიების მოყვარულთათვის, რომელთა მოსაზრებების ფართოდ გავრცელების გამო, ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ, ჯერ კიდევ პანდემიის გამოცხადებამდე, **ინფოდემია**¹⁰ უწოდა. აღნიშნული დეზინფორმაციის მძლავრ ნაკადს გულისხმობს, რომელსაც ხშირად თან ახლავს დამახინჯებული და მცდარი ცნობები.

COVID-19-ის გავრცელების დროს, ინფორმაციული ზემოქმედების როლი საზოგადოებრივ ცნობიერებაზე და ადამიანთა ქცევაზე კიდევ უფრო გაიზარდა. გლობალურ გამოწვევებს შორის, მკვლევარები ხშირად აღნიშნავენ, რომ ინფორმაციას შეუძლია ზემოქმედება მოახდინოს მასობრივ ცნობიერებაზე. მცდარი ინფორმაციის გავრცელება კი, განსაკუთრებულად საშიშია, ვინაიდან ის საფრთხეს უქმნის ადამიანების ჯანმრთელობას. გარდა ჯანდაცვის სფეროს ეფექტური მუშაობისა, საზოგადოების სწორად ინფორმირებულობა არის ის იარაღი, რომლითაც შეიძლება უხილავ მტერთან ბრძოლა. ინფორმაციის და პრესის მნიშვნელობა, რომელიც საზოგადოებას დროულ ცნობებს მიაწვდის, 1918 წელს ვირუსის გავრცელების დროსაც ნათლად იკვეთება და ამაში დავრწმუნდით ჩვენი დროის პანდემიის შემთხვევაშიც. უალტერნატივოა მოქალაქისთვის მძიმე, კრიზისული სიტუაციის შესახებ სანდო ინფორმაციის მიწოდება.

⁹ ოლი, ეშმაკის, #20.

¹⁰ world health, Immunizing.

ბიბლიოგრაფია:

1. გაჩეჩილაძე მ., სახალხო კალენდარი, თბილისი, 1919.
2. კლდე, N12 1 დეკემბერი, თბილისი, 1918.
3. ოლილი ლ., ეშმაკის მათრახი, N20, 1920.
4. მოდებაძე გ., ესპანეთის საგარეო პოლიტიკა, თბ., 2012.
5. სახალხო საქმე, N 792, 1920.
6. ჯაფარიძე ი., ესპანური გრიპის დამანგრეველი შედეგები, ველური ბუნება N15 2021, გვ. 87.
7. Adams t., The big picture: spreading the message about the 1918 pandemic <https://www.theguardian.com/artanddesign/2020/may/03/the-big-picture-spreading-the-message-about-the-1918-pandemic>
8. ANDREWS E., Why Was It Called the „Spanish Flu?“ <https://www.history.com/news/why-was-it-called-the-spanish-flu> Last Updated July 12, 2023.
9. Immunizing the public against misinformation, 2020, https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/immunizing-the-public-against-misinformation?fbclid=IwAR1uNLPKucf_jT_jenPRE8JdKYDpkIm1U_o7MIIMtj_RoAbIHUiwOwUAsZU
10. Martini M., Gazzaniga V., Bragazzi N., Barberis I., The Spanish Influenza Pandemic: a lesson from history 100 years after 1918. 2019, https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6477554/?fbclid=IwAR2cvlQgT_CGCHNZV_JtjANPH2VWP2bfFRJsgjGBwXoYalmjv-R-JOsvOzg
11. Shafer R.G., Spain hated being linked to the deadly 1918 flu pandemic. Trump’s Chinese virus label echoes that, 2020, <https://www.washingtonpost.com/history/2020/03/23/spanish-flu-chinese-virus-trump/>

MEDIA RESEARCHES

Mariam Bazali,
Shota Rustaveli Theatre and film Georgia state University
Ph.D. Student,
Supervisor – Professor Nana dolidze

SPANISH FLU IN THE GEORGIAN PRESS

Abstract

Keywords: Spain disease, Spain flu, Ispanka, Georgian press about the epidemic, epidemic, Corona-virus, COVID-19

The corona-virus pandemic has put the world in front of new challenges. Our usual way of life has been changed. Information, especially its timely delivery, has acquired a special role in people's lives.

No one expected that in the 21st century, under conditions of technical and medical progress, it would be possible that an invisible enemy could stop the world. The pandemic has shown us how conditional the vertical of power is, and how fragile could be the foundation on which is built people's lives.

Various occasions that happened in the history of civilization are cyclical and occur with a certain frequency. Researchers from around the world note: The 1918 flu and COVID-19 are different diseases, and much has changed in the world of medicine during this time, but materials published in magazines and newspapers of that period show that in some extents, these two events are similar.

In 1918, a global pandemic began in Europe. The flu virus has spread to Spain, France, Great Britain and Italy. At the same time, the First World War was going on in Europe. It is estimated that about 550 million people or one-third of the world's population became infected with this virus. The number of deaths was estimated to be at least 50 million worldwide.

The virus, known as the „Spanish flu“, was also widespread in Georgia. The Georgian press of 1918-1920 described both - the symptoms of the disease and the recommendations that were given to combat the virus in the last century. Based on the available information, a number of similarities can be seen related to the corona-virus.

In the 12th issue of the weekly newspaper „Klde“ in 1918, we read that Georgia had difficult social conditions, internal and external wars had hard impact on the country’s economy, and the spread of the Spanish flu made the situation especially difficult. As stated in the article, the virus first was spread in the cities of Georgia. According to the author, not only the virus contributed to the spread of the disease, but also insufficient attention to people in the villages, and he also emphasizes the responsibility of the government in this case.

In the „People’s Calendar“ of 1919, we read that the Spanish flu quickly spread as in Europe as well as in Georgia. According to the archive materials, a „Meeting of Doctors“ was held to combat the epidemic situation. In doctors’ recommendations we read, that in order to fight the virus, the population should avoid visiting the families where the sick persons are. Also, after touching the clothes of a sick person, it was necessary to wash hands with soap. Doctors urged the population to refrain from visiting theatres, cinemas and public spaces.

The situation caused by the Spanish flu was described also in the newspaper „The Republic of Georgia“ issued in 1918. The author notes that the virus is widespread in Georgia. It is worth noting, that the problem of doctors and medicines, inadequate attention and attitude to the situation in the villages is emphasized again.

In 1920, was published an article in the newspaper „Public affair“ where we read that people were asking for help: „Spanish flu“ killed most of the population. The article also notes that the situation caused by the virus has affected the poorest part of the population and the heavy reality was aggravated by the fact that in some villages there was neither a hospital nor a doctor.

The 100-year-old periodical press is a kind of response to the conspiracy theories that are widely circulated and what the World

Health Organization called an „Infodemic“ even before the pandemic. This implies a strong flow of disinformation, which is often accompanied by distorted and false information.

During the spread of COVID-19, the role of information impact on public consciousness and human behaviour has increased even more. Among the global challenges, researchers often note that information can influence mass consciousness. Spreading false information is especially dangerous because it threatens people’s health. In addition to the effective work of the health sector, proper public awareness is the weapon to fight against the invisible enemy. The importance of mass communication, which will provide the public with information in a timely manner, was clearly seen during the spread of the virus in 1918, and we have seen this in the case of the pandemic corona-virus too. There is no alternative to providing citizens with reliable information about the difficult and a critical situation.